

ACC. NR **2787**

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Larsson
Härad: Östbo Adress: Platensgat. 23, Linköping
Socken: Rydaholm Berättat av Karl Jonasson
Uppteckningsår: 1930 Född år 1855 i Rydaholm

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningen rör

R e g i s t e r.

Tomten	4
Gastakramning	5
Maran	6
Dödsvarsel, ugglan	7
Spökeri vid Rydaholms kyrka	8
Ta reda på tjuvar, Liten-Johannes	9-10
Kaja på Finnshult	11
Arvids grav	12
Pottebo here	13-14
Vården av nyfött barn, badvattnet m.m., första bad- till att bota kreatur	15

Landskap: Småland Upptecknat av: Martin Larsson
Härad: Östbo Adress: Platensgat. 23, Linköping
Socken: Rydaholm Berättat av Karl Jonasson
Uppteckningsår: 1930 Född år 1855 i Rydaholm

Uppteckningen rör / register /

Dop-seder, magi och tyder m.m.	16-17
Kyrktagning	18
Folkmedicin: gulsjukan, skärvan, Majge källa, påssjukan, vattensot, fallandesjukan, kik- hosta, ondabettet	19-22
Sätta bort tandvärk	23
Skicka på grannen otur	24
Så lin, äta av julbrödet	25
Julen, julljuset mot sjukdom, tyda, gröt till tomten, de dödas julotta, kapplöpning från julottan, tjärbloss, årsgång	26-29

Julen: städning, hackat granris på golvet, tröskning,
bak och brygd, duk i taket, julgranar, beneraskesön-
dag, gröt till tomten, julklappar, julhögar, doppa i
grytan m.m. på julafton, julbordet, juldricka till
kreaturen, julabrasan, tyder, juldagen, annandagen,

2787

Tjugondag Knut	30-38
Vårfrudagseder	39
Påsk, tabu m.m.	40-42
Långfredagen, piska varandra	43
Skärtorsdagsmorgon, trolla till sig mjölk	44

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

A:j
2787

Tomten skulle dra te dom, så allt skulle bli lyckligt
å väl, påsto' di. Å då va de' väl inte för möet, att han
fick nået. (Jfr julen!)

Blomgren i Malbäck skulle en gång gå hit till oss.
De' var en julaftonskväll.
Han gick då genom en skog å där mötte han en liten gubbe.

Blomgren ^{lite} väspajeter (pratsam, gyckelmakare) å frågade:

"Vart ska I häن, lille färbor, så här sent på kvällen?"

Men som han hade sagt de', fick han en uppsetare, så han
tilltalade då inte mer nån sän gubbe. Kan veta, han skulle
inte ha sagt något, så hade han inte heller fått nån
uppsetare. Gubben va liten å hade en påse på ryggen, sa han.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

A:jo
2787

Jag hade en sväger, som låg sjuk, å han sa, att han va gastakrammad. "Å de' va på en dag", sa han, "å dag-gastarna ä värra än nattagastarna."

Jag hörde också talas om dom som målade för att bli fria från gastarna.

Gastakramning

Gästland
Öster
Rydaholm
Maj 1930

- 6 -
Upplyft Härda hästar
Av Karl Jonasson
Johd 1855 i Rydaholm

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

A.t
2787

a)
Om kreaturen blev svetta å trötta om nättarna, sa man att

maran red dom. Särskilt hästarna hade ont å maran. Jag vet att far
sköt en skata en gång å satte över spiltan, där hästen stod, å dä
hjälpte. Även människor kunde maran rida. Vi barn fråga' va dä va
för nånting, men då sa man bara att dä va maran. Men vi inbillar
oss i vår fantasi, att maran liknade aporna.

Maran.

/Meddelat av Karl Jonassons hustru/

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

B:6

P:6
2787

När ugglan flyger fram mellan husen å skriker
med ett särskilt läte, betyder det ett dåligt tecken.
Å de' tror de än, att nån kommer att dö då.

Dödsvarsel,
ugglan.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

B: h
D: r
2787

De' va en gång, när jag var ute å körde . Ja,
min hustru var med också, förresten. När hästen kom mitt
för kyrkan, stante han , började fräsa å spotta å ville inte
gå längre. Öster om kyrkan ligger en källare å utanför den
fick jag se en käring med en schal över axlarna å ett ljus-
sken, men när jag tittade efter bättre, såg jag, att det
inte va nå't riktigt folk. Vägen förbi kyrkan gick på den
tiden längre från kyrkan än den gör nu. Jag lät nu hästen
stå en stund, men sen la' jag te'n med piskan å sa:"Å de'
själva den onde, så ska hästen i alla fall fram med Guds
hjälp." Å då tog hästen ett skutt som härifrån å te alen
därborta. (Sagesmannen utmätte härvid ett avstånd, c:a 3, 4 m.
långt.)

Spöket vid
Rydaholms k:a

ACC. NR.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6:6
2787

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Förr fanns det både käringar å gubbar, som kunde reda upp'et, om det försvunnit värdesaker. De kunde ställa hem det stulna, å ordnade så att tjuven inte fick nån ro, förrän det var uppklarat.

Johannes Gustaf i Åkerås hade fått en ny rock. Då var de' en gång, när han skulle gå åt körkan. På den ti'n va de' möet folk i kyrkan. När han selat av hästen, hängde han rocken på en pinne å gick in i kyrkan. Då han sen kom ut å skulle åka hem, fanns inte rocken där. "Gack te Liten-Johannes, så får du igen din rock!" Liten-Johannes va förresten morbror te grenadjären Blomgren i Malbäck.

Då han kom te honom, talte han om, hur han

Ta reda på
tjuvar,

Liten-Johannes

förlorat sin rock. "Jag kan låta dej se tjuven", sa Johannes.

2787

"Nej, de' vill jag inte", sa han. "Men då ska jag ställa hem
deh åt dej. Gå åt stallet den å den da'n, så ska rocken va
där, men om de' ä så du vill se honom, så ska jag låta visa'n."

Nehej, de' ville han inte, för han hade hört Anders Petter i
Långshult tala om när han var hos Litane-Johannes å fick se
en, som stulit ett kreatur från honom. "Om jag blir av me' så
mötet jag äger å har, så vill jag inte se de' en gång till",
uttryckte han sez.

LUNDs
UNIVERSITET
FOLKMINNESSAMLING

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6;6

2787

Kaja på Finnshult va blind, men hon va väl en
käring, som försto sej på nået. Om de' va nån, som haft
fästemö eller fästeman, men hon eller han hade svikit, så
gick de te henne, å då ställde hon ihop'et igen. Men di,
som ville va nået om sej, gick inte te'na. Då kunde de'
hända att de lät en gammal käring eller så gå dit i lön-
dom för sej, i stället för att man gick själv.

Kaja på
Finnshult.

Söderland.

Östbo land.

Rydaholms s.

berättas av Karl Jonasson
f. 1855 i Rydaholm.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2787

Arvids grav.

Arvida grav kallar di en stengrotta i skogen vid Åkerås.
Där ska en som hette Arvid ha gömt sej under krigstid. Men då ä
länge sen i tiden då skedde. Talet om då hörde jag redan som liten.
Som ofta förr i ofredstider ble alla manfolk uttagna, men för
Arvid lyckades då å fri sej i grottan. Sen när kriget var slut,
talade han om att di stått å ropat efter honom på stenen, som låg
över grottan, när di va ute å sökte efter honom. Å han sa, att en
sked hade fallit ner på golvet för honom, när di sto där, men då ha
de di inte hört. För ingången var en stor sten, som kunde vältras
bort. Den ligger nu vid sidan. Inne i grottan finns stenar lagda
precis som hyllor. Mat bar fruntimren till honom, å om han hjälpte
dom med nå annat i stället, då vet inte jag. Å när di tog ut allt
manfolk, så fanns då ingen annan kari än Arvid på långa sträcker,
även sen kriget va slut. (som va fullväxen) Skriv endast på denna sida!

G:r

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av:

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Om Pottebo-here berättade man att han va så ovanligt
stark. Så va dä en gång en hanlare, som tänkte att han skulle
sätta honom på prov. Å så gav han Pottebo here en tunna salt
å sa till honom: "Ta å bär hem det här saltet, så får du dä, men
du får inte pusta på vägen!" Å i sej självt vägde då saltet
åtminstone 150 kg. Men dessutom la handlarn i extra vikter i
botten på säcken. Pottebo here hade lång väg å gå. Men han tog
säcken å slängde upp den på ryggen å gick. Handlarn gick hack i
häl för att se, hur han skulle bestå provet. Å då fick han se
Pottebo here gå å plocka krösen vid sidan av vägen, allt under
det han bar på sin börd. Men då va dä handlarn som vände om å
gick tebaks te sin handel.

Pottebo here.

En gång blev han ärger, som han sällan ble annars.

Å då tog han en ek i toppen, ryckte upp den å slog omkring

sej med den. Då, kan veta, var då ingen, som ville stå i närheten av honom.

Fast han själv va så ovanligt lång, hade han en ohjälpeligt liten käring.

Å ko hade han bara en. Å den brukade han köra med, å då gick han själv vid den ene änden å drog med. En gång var han ute å körde kubb i skogen, å då hade han lassat på, så kon inte orkade dra, å då bar han själv lasset.

2787

Landskap:..... *Upptecknat av:*.....

Härad:..... *Adress:*.....

Socken:..... *Berättat av:*.....

Uppteckningsår:..... *Född år*..... *i*.....

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

J:a
J:f

Uppteckningen rör

Badvattnet skulle inte slås bort ute i det fria,
utan inne under tak. I vattnet lades stål. Å bra gärna ville
man ha ett särskilt badkar te barnet.

De' skulle va så bra te bota kreatur (pasa terran)
me' de' som barnet badat i första gången. Man gjorde en
brygd i kittelen, som barnet badat det första badet i, å
gav åt de sjuka kreaturen.

Barnaklä'r fick inte tvättas i rinnande vatten.

Vårt äldsta barn va så kinketer å då va de' nån, som
sa, att jag skulle klippa nå't ur mina kläder å barnets kläder,
en stålhake eller så där, å lägga det i badvattnet. Å verke-
ligen, barnet blev bra! /Meddelat av Karl Jonassons hustru/
Skriv endast på denna sida!

Vården av
nyfött barn.

J: 6

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

När de skulle ge barnen namn, höll de möet på att de inte skulle uppkalla det efter nära, som de inte tyckte om eller efter näan, som betett sez illa, supte eller så där. "Den kallar vi inte upp efter", sa di.

Under döpelseakten skulle barnet ha en krona i handen. Ja, de'va di, som la dit både två å fem kronor. I den andra näven skulle barnet ha ost å brö. Å de' fick inte för att barnet skulle få gott läkekött/ förstöras utan de' skulle man sedan ge emhundattäta upp,

De' berodde möet på hurdan gudmodern va å hur hon betedde sez. Vad hon gjorde inverkade på barnet å därför skulle hon göra allt. Min fars gudmor brukade säga:"Ja, si

Dop

2787

de' trodde jag allt, att de' skulle bli en bra karl, för jag
försumma' mej inte. Jag körde å täljde, fordrade djuren, å
jag läste å sjungde."

Efter dopet skulle gumorn inte lämna från sej barnet,
förrän hon hade ätit å va redigt i ordning.

När de kom hem från kyrkan, skulle gumorn lägga
bra att klättra/
upp barnet på muren å fadern ta ner det, för att det skulle bli

Om de' va så de' fanns hundar, skulle barnet röra
vid dem för att inte bli rädda för kreatur. Men allt sånt
där är borta nu. De' försvann me' barnmorskerna.

Om de' bara va så de skrek bra, när prästen fick
håll i dem, så ble di bra te sjunga.

/Meddelat av Karl Jonassons hustru/

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

J: d
2787

De fick inte gå nåstans före körkegången. De' va knappt, så de kunde va bland folk. "Jag tycker de' ä så lett att gå bland folk", brukade min mor säga. Förr i ti'n levde de mer bland gärningarna. Tiden för kyrktagningen var 6 veckor för pojkar å 7 veckor för flickor för att det inte skulle vara riktigt lika. Å sex veckor väntade man därför att det var sex veckor från Jesu födelse till Jungfru Maria bar fram honom till att omskäras. Ja, förr va' de' mest så att prästen fordrade, att moran gått åt körke, innan han ville döpa barnet.

Kyrktagning.

/Meddelat av Karl Jonassons hustru/

Landskap: Söder Upptecknat av: M. Larsson

Härad: Östbo Adress: Lundbyberg

Socken: Rydberga Berättat av: Karl Larsson

Uppteckningsår: 1930 Född år 1855 i Rydberga

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

J:f

Uppteckningen rör

Mot gulsjukan va ett recept, att man skulle slå
söner två ägg, åtminstone så att gulan syntes, å sätta upp
dem på taket, ett på vardera sidan om pipan. När fåglarna
sedan ätit upp dem, skulle barnet va bra.

Ett annat medel var att skrapa dän gult på väggar
å ge barnet te ta in. De' blev alltid sånt där gult på de
gamla bräderna på torparstugorna.

Om barnet hade skärvan, skulle man väga det i
en halsduk, som fadern hade haft, å vira den om barnets rygg.

De' skulle också hjälpa mot skärvan, om man gick till
Majge källa å la ner stål hakar å hysker ur kläderna. Man

Sjukdomar.

Gulsjukan.

Skärvan.

(Majge källa.)

2787

offrade också pengar å andra järnsaker. De' behövde inte vara mer än en 6- styver eller 3-styver.

[^]Påsjukan hade jag, när jag var liten å jag kommer så väl ihåg, hur ont de' gjorde, när de skulle bota mig. De' va en gumma i Löckaryd, Maja, som undervisade min mor, hur de' skulle gå till. Man skulle ta ett stort tvinnagarnsnystan å knyta fast det i en stor knut under hakan å sån väga barnet.

Min mor dog av vattensot. En gång, när jag vatt hos henne å tittat te na, mötte jag på hemvägen två mostrar å de sa: "De' ähinte likare än att binda sillar under fötterna." Och de' mente på, att det skulle hjälpa, med att binda en sill under vardera foten. Men de' sa jag aldrig te mor.

Påsjukan.

Vattensot.

2787

Fallandesjukan botade de på många sätt. De hade försej att modern hade sett nåt, när hon var havande. Hon kunde ha sett ett kreatur lida nöd en full karl eller någonting annat, å så som det förhöll sig, när hon såg det, så blev det med barnet. Men om hon kunde tänka sej, hur hon fått det, om hon kunde utröna, hur hon blivit rädd, så kunde man bota barnet. Då skulle man ^{ta} blod av det djur eller den mänskla, som di varit rädda för, å ge åt barnet, å då skulle det bli friskt igen.

Ett annat medel var att ta blod från modern och fadern till barnet å ge det.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2787

Om barnen hade kikhusta, gav man dem märamjölk eller
getamjölk att dricka. Ja, de hade så mycke' hyss för sej!

Ondabettet har min gubbe haft å han blev då så sjukar.
Han ble nästan toster. Å på ett par, tre nätter kunde han
inte sova en blund. Han fick de', när han var ute å spräckte
årsveden. Då stack de till i ett finger precis som efter
en tisteltagg å då va de' Kalle, som måste krypa i sängen.
De hade för sej, att de' va nåt, som kom från jor'an eller
vattnet å särskilt på ve'backen var de' lätt att råka ut
för de'.

Kikhusta.

Onda bättet.

/Meddelat av Karl Jonassons hustru/

Tm.
Östbo fd

Rydaholm Sm.

1930

- 23 -
Uppf. Martin Larsson

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

J:ff
2787

Förr var det mycket vanligt att sätta bort sjukdomar i träd, men de' va bara vissa träd, de använde te de'. Härnere i vår äng ha vi en väl 300-årig en, där många satt bort tandvärk. Man pelade då me' en liten sticka i tanden å satte den sedan i trä't. Å de' hjälpte, de' va inte fråga om dä. När min gumma va unger, satte hon bort tandvärk i enen där borta, å den som undervisade henne, hur hon skulle bete sei (jag tror de' va Jaen han hette), sa: "Så länge som jag lever, så slipper hon de'." Å så blev de' också. När han dog, fick hon igen de', sju reser värre. De' va vid julati'n å hon ble så sjuk, att hon mest kröp på golvet, å de' räckte ända till Kyndelsmäss, då hon gick te en, som dro ut tan'na me' nyckel. Så den enen ville jag inte hugga ner, om jag också finge 500 riksdaler.

/meddelat av Karl Jonassons 90-åriga bror, Johannes Gustaf i Åkerås./
Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

L: C

2787

Om de' va så att de' gick bättre för den ene å lite taggit för den andre, fick di lätt den misstanken, att de' va grannarna som var skuld te oturen. Om di hade otur med djur, så hade de nämligen för sez, att de kunde bli å me' otyget, i fall de gickte gåringen (grannen) med djuret, som di fått sätta te, å grävde ner de' ve hans lagård. Då kom oturen på honom i stället.

För ungefär 30 år sen flytta vi lagårn här. När vi då rev ner den gamla å schaktade upp mellan körbanan te trösk-
a/
verket å lgårväggen, hittade vi där en spädkalv. Den som gravt ner den, hade förstås satt te'n, å gravt ner den för att bli fri från oturen, de' va insikten på den ti'n. ~~xxx~~
~~kundaxfakta~~

Skicka på
grannen
otur.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

M:a

2787

Många hade förr för sej, att di skulle gömma av julbrödet tills di skulle börja så linet. Då skulle den som sådde linet, ha den sparade kakan till frukost. Min mor sa då.

Så lin,
äta av
julbrödet.

Nia

Landskap:..... Upptecknat av:.....

Härad:..... Adress:.....

Socken:..... Berättat av:.....

Uppteckningsår:..... Född år i

Uppteckningen rör

Julljuset skulle brinna hela julnatten. Om de' va
så de märkte, att ljuset inte skulle räcka hela natten, utan
att de' skulle brinna ner, så tände de på ett nytt. De' va
för att de' skulle va en liten stump kvar, som de sen an-
vände mot sjukdomar.

Om julljuset slocknade julanatten, betydde det
dödsfall.

Julafton kokte de gröt åt tomten å satte ut i
ladan. De' gick inte an å glömma de'. Å de' ä sen jag bör-
jat minnas, som di hållit på me' de'.

Julen.

Julljuset

mot sjukdom,

tyda.

Gröt åt tomten.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2787

De' va då så sant, att de döda hade sin julotta före den riktiga. Å förr va då folk så rädda för att komma för tidigt till kyrkan juldagsmorgon för att inte komma dit under det att de döda höll julottan. De' ville de bestyrka me' att de' va nå'n, som sett de dödas julotta. Men de' va de som va redigt gamla, som talte om de'. De pratade också om, att de' varit sand på bänkarna i kyrkan, när de kom till ottan, så säkert hade det varit mycket folk på de dödas julotta, så att de stått både på golvet å bänkarna.

De dödas
julotta.

Knäland
Östbo
Ryda kyrka
Årsdag 1930

- 28 -

Yttersta världen hässes
Bär ut Paulsson
Gödd 1855 i Rydaholm

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2787

Så fort prästen sagt amen, bar de' å på dörren. Då
ble de' bråttom hem, kan veta. Man hade nämligen för sez, att
den som kom hem först, fick först inbärgat. De som gick, —
sprang hem, å de som åkte, körde i sken.

När de åkte till ottan förr, begagnades tjärbloss.
Vid kyrkan va en plats, där de la alla blossom, så där
blev en stor brasa å lågorna slo högt upp i luften.

Kapplöpning
från julottan

Tjärbloss

2787

Julakvällen var de' en del, som gick ut för å lyas. De' va en gubbe, som dog för en 15 år sen, som brukade gå ut, å han mötte å hörde likfärder å hörde på flera håll, att någon skulle dö där under året. En gång var jag med. Ja, vi va en 3,4 stycken. Å då hörde vi vid en gård i Åkerås, hur de sjöng å hästarna fräste, så de' ä då inget skrock, att en kan höra sånt. De har för sej, att de' ä bara schackter, sånt där, men de' ä de' inte.

Årsgång

Landskap: Småland

Härad: Ottar

Socken: Rydaholm

Uppteckningsår: 1930

Upptecknat av: Karl Jonasson

Adress: Lökaryd

Berättat av Karl Jonasson

Född år 1855 i Rydaholm

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N:o

Uppteckningen rör

Te julen va då mycke att styra om förr i världen. Man skulle förstås städa å göra rent å snyggt överallt. När di skurat te julen, brukade di lägga halm på golvet för att det inte skulle smutsas ner med detsamma. Julaftons morron eller nån dag förut tog de sedan ut halmen å strödde ut finhackat granris i stället. Jag kommer så väl ihåg, hur vi små där hemma tyckte då va så roligt att häryva i halmen, när den skulle tas ut. Då va i köket å stugan de gjorde på detta sättet, hemma i mitt föräldrahem.

Tröskningen skulle va slut till jul på den gamla tiden när di trask med slaga. En del sa, att di skulle ha lite kvar till julaftons förmiddag, då di skulle trökska å det allra sista.

Julen.

/meddelat av
Karl Jonassons
hustru, född i
Lökaryd, Rydaholm

Städning.
Hackat granris
på golvet.

Tröskningen.

2787

Julbaket brukade man hålla på med veckan före jul.
För längre tebaks hade di vissa dar, som di skulle baka å brygga.
Då titta di efter i almanackan, när tiden va inne. Min gubbes
svärmor sa t.ex., att di skulle brygga när Vattenmannen regerade.
Så om då va 2 eller 3 veckor före jul, gjorde inte då nåt, di
bryggde då i alla fall.

Di baka ju många sorters bröd till jul, å då skulle ju
va lite finare på alla sätt å vis. Annars behövde vi aldrig fara
illa hemma. Jag minns aldrig, att vi åt annat än rågbröd te var-
dagsslagn. En del bakte enebärslimper. Men hos oss gjorde di inte
då. Man torkade enebär, mol dom, å behandlade dom alldeles som
man brygger dricka. Sen tog man av den vörten å hade te jullim-

Bak och
brygd.

2787

perna. En annan sort var potatislimper. Di kokte potatisen å mol den. Mjölet ältades sedan i det malna. Degen fick så stå en dag, å sedan spädde man till ytterligare mjöl, så mycket som man tyckte va lagom. Hos oss var det mest siktnejöl te jul.

I taket satte di upp stora dukar. Vi hade en stor vit drällsduk på gaveln i taket. Di spika' upp den med små nubb, som di kalla' julanubb. Å i hörnen hängde vi upp äpplen i små hankar, som va på duken. Det fanns också di som hade en kulörter duk i mitten på den vita. Men då hade aldrig vi. Mor tyckte vi hade så fina dukar ändå. Sen sluta' di med juladukar i taket ungefär samtidigt med att di börja med julgranarna. Vi va med di första som hade julgran här i trakten. Somma satte också upp en hoper papper

Duk i taket.

Småland
Röd Öster
Sm. Brodakottn
Mjölby 1930

- 33 -

Trygghult
Pär. Julgranen
Jodd 1885

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES
ARKIV

2787

på väggarna. Di hade målat upp gubbar, somma gick å somma körde.
Men då tycker jag då inte va nånting å sätta opp.

Julgranar hade di inga förr, utom som på de större
gårdarna, som t.ex. prästgården. Prästen på den tin hette Bexell.
Prostinnan va mycke för kalas, så där va många kalas under julen,
då bå gummer å gubbar va där. Men "beneraskesönda" då skulle
bara gubbarna dit. Dä va en del av di fornämsta bönderna som
skulle gå dit, å då gick di dit från kyrkan. Å då skulle julgranen
brinna, å man eldade i spisen. Å då va så möet folk där! Sen skul-
le di plocka dän allt som var påhängt å elda upp granen, medan
bönderna va där. Mellan 1870 å 1880 börja di mera allmänt med
julgran. Beneraskesönda, söndagen efter trettondagen, mente di

Julgranar.

Beneraskesön-
dag.

att di skulle rensa upp benen. Då skulle man göra slut med all den gamla maten, som varat från jul.

I Åkerås satte di ut ett fat gröt till tomten julafton, har di skyllt dom för. Di satte ut fatet på logen, å di åt upp det som va på mä, sa di. Å dä va ljust på lo'en hela natten, påstod di.

Di börja' med julklappar mellan 1870 å 80. Å jag kommer så väl ihåg när far köpte julklappar första gången. Vi visste ju då inte om, att vi skulle få nåt. Å vi ble så överraskade, när vi tog emot paketen. Vi fick var sin schal te ha på huvet. Vi va nämligen bara systrar i vårt hem. Doktorinnan Bekell hade ju julklappar åt sina flicker långt innan någon annan hade. Men hon va lite före sin tid i allt också! Då när di börja med julklappar

2787

Gröt till
tomten.

Julkalppar.

Rytaholm, B.

kunde det hända att grannarna kastade in julklappar till varandra utan att di såg vem dä var som kastade in dem. Särskilt lant-handlarna, när di börja', brukte göra på dä viset. Di kasta in nåt te sina kunder.

Barnen å tjänstefolket fick julhögar. De bestod av tre kakor eller bröd, som va bakta av siktnejöl. I dom satte man speter, som man hängde småkringler på. Överst på högen la man ett äpple. Vid sidan om högen stod en häst, bakad av vetejöl. Julhästar kalla vi det. Dä va en stor häst med karl på. Hästen va olika stor, så att den ^säldste fick den största, å de mindre barnen fick mindre hästar. Far köpte dom där hästarna i Värnamo, å en handlande, som hette Segerell /eller Sigerell eller C.Gerell/.

Klockan 1 eller mellan 1 och 2 skulle man doppa i gry-

Skriv endast på denna sida!

2787

Julhögar.

Doppa i grytar

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2787

tan. Å då va då så dant, innan man blev färdig med allt, ty när man doppade i grytan skulle allt va i ordning. Å sen va då te fortsätta med att dricka kaffe, å sen va då smörgåsmat å gröt, korngryns- eller risgrynsgröt. . Dä va å äta för hela året tyckte en. - Sen läste di å sjungde också.

Julbordet var riktigt försett med mat. Man hade en rediger ost, den skulle väga en 7, 8 kg. åtminstone. Å på julakvällen skar man för första gången av denna julost. Å sen hade vi ett stort tennfat med sogel. Det kalla' vi julafatet. Juvret av kö kokte di, då va så fint kött. Men då skulle kokas på julafton, liksom även tungan. Sen la man fram det på julafatet. Klövarna tog man också reda på å skrapade dem å la fram dem på julafatet som prydnad där.

m.m. på
julafton.

Julbordet.

UNDNS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Rydboholms Br.

Böbo ud

Mynd. år 1930

Johannes Malmström

Ljusköping
föd. av Karl Jonasson
född den 18.5. i Rydboholm

2787

All mat på julbordet skulle stå över natten. Så en
skulle inte heller diskta nåt på julakvällen. Dä var när jag
började minnas, men sen när vi ble stora flicker, hiva vi ut
dä i köket å gjorde i ordning på kvällen.

Man skulle inte heller tömma karaffinerna på jul-
afton. Ty di hade för sej, att drickat som sto' på julbordet
skulle ges åt kreaturen juldasmorron, när man kom hem från
ottan i kyrkan. Dä skulle husbonden sköta om. Han la sin
vigselring, som skulle va av silver, i hon å lät dem dricka
på den. Se, förr i tiden skulle di aldrig vigas på guld, utan
då hade di ringar å silver. Jag kommer i håg, att far iakttog
den sedan. Han tog ett glas av juldrickat å tömde i båsen, nä-
ra droppar så där till varje kreatur.

Juldricka till
kreaturen.

Arch. 871.

LUNDSS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Julabrasan fick inte röras, sen den va uppsatt, å man Julabrasan.
Tyder.

hade tänt den. Man satte tråna rätt upp. Å när brasan va nerbrun-

nen, så hade en del för sej, att di skulle ^{titta)} i askan. Om då då va

steg utåt, skulle nån dö, men om då va steg inåt skulle nån fö-

das under året. Pratet va så. = En del prata också att di kunde

se hur många gäster då skulle komma. En del trän brann ner, men en

del stod, å så många som då då sto, skulle då komma. Om då va en

flicka som titta', va då ju fästeman som skulle komma, å om då

va en pojke, så va då flicker, som skulle komma å försöka.

Julasmorron skulle di inte gödsla ut. Å ifrån jul- Juldagen.

ottan had ^{et} man mycket bråttom hem, för den som kom hem först, fick
först inbärgat, mente man på. Före den vanliga julottan påstod
di, att de döda hade sin julotta.

Annandasmorron red pojkarna Staffans skede. Di hade då Annandagen.
en visa, som di sjungde. Men då har inte varit i min tid, å inte
har jag talat med någon, som mindes di gjorde då.

Tjugondag Knut ansågs julen vara slut.

Tjugondag Knut.

2787

Söder
Östbo
Rydaholm
Mys år 1930.

- 39 -
Björn Wallerius Casson
Ber. Karl Jonasson
Född 1855 i Rydaholm

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

No

2787

Vårfrudagsafton skulle man vara färdig å krypa i sängen ljusan kväll för att bli tidigt färdig med arbetena under kommande år å för att de' inte skulle bli sent med kvällssysslorna. När vi va barn, tyckte vi, att de' va så roligt att hjälpa till den da'n, för att de stora skulle bli färdiga att lägga dej i solakvällen, de mä.

Te vårfruda'n skulle årsveden va upphuggen, annars gick de' inte å spräckan. "De' ä tranan, som kommer å skiter på ven, så den blir seger å svår att spräcka", brukade far säga.

/Meddelat av Karl Jonassons hustru/

ACC. NR. 2787

Landskap: Småland

Upptecknat av: Matti Wallen

Härad: Östbo

Adress: Grönbygdsgatan

Socken: Rydaholm

Berättat av: Matti Wallen

Uppteckningsår: 1930

Född år 1855 i Rydaholm

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N:o 6

Uppteckningen rör

Påskati'n hade de många idéer för sej förr. Dagarna i påskveckan va svarta månda'n, vita tisda'n, dymmelonsdag, skära torsda'n, långa freda'n och påskalördä'n. Å från dymmelonsda till lördan va de' nåt alldeles särskilt. På onsdan red påskakäringarna ut på sina kvarstar å grissler, sa de, å sen kom de tillbaks på lördan. Under den ti'n skulle man knappt ha tänt i spisen å elda så lite som möjligt. Dymmelonsdag skulle man lägga spjället, innan solen gick ner, å ha de' stängt sen under veckan. Mat skulle va lagad, så att den räckte hela ti'n. Över dörrarna ritade man streck å i sädesbingarna satte man stål. Man fick inte heller göra va

Påsk.

2787

som helst. Man fick inte spinna å inte göra något annat, som gick runt, inte hugga, inte nämna loppor å löss för då fick man ont av de' sen under året. Men min mor spann lika bra ändå under den ti'n, men förr va de' inte lönt. Inte skulle man sälja å köpa den tin, å folk va särskilt tysta av sez. Långa fredan skulle man inte äta eller koka nåt, som lidit nöd, slaktats, sogel eller så , utan då åt man gröt, stenkaka å annat från växtriket. Min mor brukte tala om, att i hennes uppväxtår fick de inte bära ut aska på dymmelonsdag. I mitt föräldrahem hade de inte sånt för sez, utan de' kom bara på tal genom andra gummor.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2787

Påskdagsmorgon steg man upp tidigt för att se solen dansa. Vi va så förvetna, när vi va barn, så vi steg också upp å vi hade alltid en bestämd plats, som vi stod på. A de' ä då så säkert, att solen dansar. Den va som ett hjul, som snurrar uppåt å vändernå ramlar ner i gen. De' va av glädje över uppståndelsen, den dansade, de' va ju klart.

/Meddelat av Karl Jonassons hustru/

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N:o
G:h
2787

Långfredas morron tala di om att tjänarna brukte piska varann. Men dä va före min tid. Mor tala' om att där hon va barnfödd, brukte drängar å piger komma med riset, om dä va nán som låg längre.

På en herrgård hände dä, att två av pigerna tog kvistar av törnbuskar å gick å piskade på drängarna, å drängarna blev så arga så. Sen fick flickerna aldrig heta annat än Törnkvist.

Dä va väl för att di skulle jämföras med Frälsaren med lidandet, som di piska varann. Men mest gjorde di dä nog bara på skämt.

/Meddelat av Karl Jonassons hustru/

Skriv endast på denna sida!

278A.6

När di skulle ha bra med sanké, gick di ut på gödselhögen, jag tror dä va skärtorsdagsmorron, å ropade: "Så långt som detta ropet höres, så ska sanket höra mej till." Men dä va ju inte allmänt förstås, dä va bara somma käringar som gjorde dä. Dä va en granngubbe te en sän där käring, som lärde henne hur hon skulle låta bli. Di sa, att han gick ut mä en grankvist å sa: "Jag ska lära dej, så du inte står ute å gapar så där. Gå genast dän annars ska jag ge dej!"

Påsk.

Trolla till
sig smör.